

HR-2002-801-a - Rt-2003-914

INSTANS:	Høyesterett - Dom.
DATO:	2003-06-27
DOKNR/PUBLISERT:	HR-2002-801-a - Rt-2003-914
STIKKORD:	Strafferett. Ærekrenkelse. Mortifikasjon. Saksbehandling. Lovanvendelse.
SAMMENDRAG:	Saken gjaldt krav om mortifikasjon av og oppreisning for ærekrenkende uttalelser i avisen Akershus Amtstidende, jf straffeloven § 247. Høyesterett kunne ikke se at uttalelsene i avisen innebar en overtredelse av straffeloven § 247. Det var heller ikke grunnlag for oppreisning, selv om dette kravet ikke trengte å være begrunnet i utsagnene som ble krevd mortifisert.
SAKSGANG:	Ytre Follo herredsrett Nr 99-00594 A - Borgarting lagmannsrett LB-2001-157 M/02 - Høyesterett HR-2002-801 , privat straffesak, anke.
PARTER:	Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen, Terje Lundefaret (advokat Pål W. Lorentzen) mot A (advokat Per Danielsen).
FORFATTER:	Rieber-Mohn, Bruzelius, Zimmer, Støle, Tjomsland.

- (1) Dommer **Rieber-Mohn**: Saken gjelder krav om mortifikasjon av og oppreisning for ærekrenkende uttalelser i avisen Akershus Amtstidende.
- (2) Avisen har sine lesere fortrinnsvis i Frogn og Nesodden kommuner. Den er en abonnementsavis og har ca. 9000 abonnenter, omtrent likt fordelt mellom Frogn og Nesodden. De utsagn som saken gjelder, knytter seg til to naboeiendommer på vestsiden av Nesodden i tettstedet X. Nesodden kommune har 15000 innbyggere fordelt på ca. 6000 husstander. X har i underkant av 75 husstander, hvorav 47 etter det opplyste abonnerer på Akershus Amtstidende.
- (3) Den 28. juni 1999 hadde avisen et stort oppslag om en familie i X som hadde forurenset drikkevann. Saken var slått opp på forsiden med en overskrift om at « [t]armbakteriene florerer i drikkevann ».
- (4) På forsiden var dessuten gjengitt følgende utsagn i ingressen:
« Trolig stammer forurensningen fra øvre naboeiendom, en fritidsbolig som kommunen nylig endret til helårsbolig, hevder B. »
- (5) På side 6 fulgte avisen opp med et to siders oppslag der ingressen lød:
« B og C fra X på Nesodden og deres fire små barn blir syke av brønnvannet, og mener bestemt at forurensningen må komme fra øvre naboeiendom - ei hytte som kommunen nylig ga status som helårsbolig. »
- (6) De to utsagn som her er gjengitt, og som fremkom med uthevet skrift i ingressen på side 1 og side 6 i avisen 28. juni 1999, ble fulgt opp med utdypende intervjuer av blant andre B og eieren av naboeiendommen som påstås å være forurensningskilden, A.
- (7) A mente seg ærekrenket av oppslaget, og ved stevning av 2. september 1999 reiste hun sak mot Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen som var journalist på saken, ansvarlig

redaktør Terje Lundefaret og B. A krevde mortifikasjon av de to utsagn som er gjengitt foran, og oppreisning etter skadeserstatningslovens § 3-6.

- (8) I saksforberedende møte 18. november 1999 ved Ytre Follo herredsrett ble det inngått rettsforlik mellom A og B. Til grunn for forliket lå følgende erklæring fra B:
- « Undertegnede beklager mine uttalelser som ble referert i Akershus Amtstidende den 28. juni 1999 vedrørende forurensning av mitt drikkevann.
- Jeg trekker tilbake beskyldningen om at A er forurensningskilden. Det er ikke klarlagt hvor forurensningen stammer fra. Det er ikke sannsynliggjort at forurensningen stammer fra As eiendom. »
- (9) Samme dag ble saken mot B hevet. Mot de øvrige fortsatte saken, og herredsretten avsa 10. november 2000 dom med slik domsslutning:
- « 1. Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret dømmes i medhold av straffeloven § 253 til å tåle følgende beskyldninger offentliggjort i « Akershus Amtstidende » den 28.06.1999 erklært for døde og maktesløse (mortifisert) i forhold til A:
- 1.1 « Trolig stammer forurensningen fra øvre naboeiendom, en fritidsbolig som kommunen nylig endret til helårsbolig, hevder B ».
- 1.2 « B og C fra X på Nesodden og deres fire små barn blir syke av brønnvannet, og mener bestemt at forurensningen må komme fra øvre naboeiendom -- ei hytte som kommunen nylig ga status som helårsbolig. »
2. Akershus Amtstidende AS dømmes til å betale oppreisning til A med kr 50000,- - femtitusen -.
3. Line Kaspersen dømmes til å betale oppreisning til A med kr 15000,- - femtentusen.
4. Terje Lundefaret dømmes til å betale oppreisning til A med kr 15000,- - femtentusen.
5. Akershus Amtstidende AS hefter solidarisk for de oppreisningsbeløp Line Kaspersen og Terje Lundefaret dømmes til å betale.
6. Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret dømmes in solidum til å betale A sakens omkostninger med kr 91.910,- - nittientusenihundreogti -.
7. Oppfyllelsesfristen for denne dom er 2 - to - uker fra forkynnelsen. »
- (10) Herredsrettens dom er avsagt under dissens. En samlet rett kom til at de to utsagn - når oppslaget leses i sammenheng - må tolkes som beskyldninger om klanderverdig forhold. Herredsrettens flertall - de to meddommerne - kom til at utsagnene ble rammet av straffelovens § 247, og at vilkårene for mortifikasjon og for å tilkjenne oppreisning forelå. Mindretallet, rettens formann, fant at utsagnene ikke var rettsstridige, og at de saksøkte måtte frifinnes.
- (11) Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret anket til lagmannsretten over herredsrettens bevisbedømmelse og lovanvendelse.
- (12) Borgarting lagmannsrett avsa 25. april 2002 dom (LB-2001-157) med slik domsslutning:
- « 1. Ankene forkastes.
2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Akershus Amtstidende AS, Line

Kaspersen og Terje Lundefaret en for alle og alle for en kr 135.780 -
etthundreogtrettifemtusensjuhundreogåtti - til A. Oppfyllelsesfristen er 14 - fjorten
- dager fra forkynnelsen av dommen. »

- (13) Dommen er avsagt under dissens. En samlet lagmannsrett kom til at det ikke var ført sannhetsbevis for at forurensningen i Bs/Cs brønn stammet fra As eiendom. Rettens flertall - to fagdommere og fire meddommere - kom etter en samlet vurdering av oppslaget, og under tvil, til at de to utsagn må tolkes som beskyldninger mot A, og at formidlingen av disse var rettsstridig, jf. straffelovens § 247. Utsagnene kunne derved mortifiseres. Flertallet tilkjente også A oppreisning med de samme beløp som herredsretten. Mindretallet - rettsformannen - fant ikke grunn til å ta stilling til om de to utsagnene som kreves mortifisert, kan anses som beskyldninger etter § 247 da gjengivelsen av disse uansett ikke kunne anses rettsstridig.
- (14) Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen, deler av bevisbedømmelsen og saksbehandlingen. For Høyesterett er lagt frem skriftlige erklæringer fra parter og en del vitner.
- (15) *De ankende parter - Akershus Amtstidende AS mfl.* - har i korte trekk gjort gjeldende:
- (16) Lagmannsrettens dom om mortifikasjon og oppreisning representerer et inngrep i ytringsfriheten som rammes av Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10.
- (17) Det er ikke tilstrekkelig å bygge på tradisjonell norsk injurierett, hvor en beskyldning som rammes av straffelovens § 247, og som det ikke er ført sannhetsbevis for, som den store hovedregel er straffbar. Det avgjørende er om fremsettelsen av beskyldningen beskyttes av ytringsfriheten i EMK artikkel 10, slik denne er utviklet av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). Det er dette vurderingstema som Høyesterett har gitt anvisning på i Rt-2002-764 .
- (18) Lagmannsrettens flertall har ikke bygget på denne forståelse av rettstilstanden, men tvertom på foreldet teori og praksis.
- (19) Selv om Høyesterett må legge til grunn at lagmannsretten ikke har funnet bevis for at ankemotpartens eiendom er årsak til forurensningen av brønnen, er mortifikasjon utelukket allerede fordi de to utsagn ikke kan ansees som beskyldninger etter straffelovens § 247. Lagmannsretten har tolket utsagnene feil, dels ved å innfortolke beskyldninger som ikke er uttalt, og dels ved å se bort fra reportasjen for øvrig. Lagmannsretten gjør også feil ved å bygge på situasjonen på domstidspunktet, mens bedømmelsen av de omstridte utsagn må skje med utgangspunkt i publiseringstidspunktet.
- (20) Utsagnene må bedømmes på bakgrunn av at avisen hadde tatt opp problemene med bruksendring av fritidseiendommer og forurensning av drikkevann og hatt en rekke reportasjer om begge disse emner. Videre er det et ubestridt faktum at bekken over de to eiendommer var forurenset. Uenigheten har knyttet seg til om bekken har bidratt til forurensningen av brønnen til B og C. Disse så en klar sammenheng mellom graden av forurensning og bruksintensitet på den naboeiendom som ankemotparten tok i bruk som helårsbolig uten tillatelse fra kommunen.
- (21) Ved den nærmere fortolkning av de to utsagn, som må skje med utgangspunkt i publiseringstidspunktet, er det ikke nok å se på utsagnene isolert. I forhold til avisen, som formidler av ytringene, er det spørsmål om hvordan disse fremstår som ledd i den samlede reportasje. Det fremgår klart at utsagnene kommer fra navngitt tredjemann, ikke fra avisen

selv. De fremtrer som meningsytringer om årsakene til forurensningen, og innholder på ingen måte beskyldninger om straffbare forhold fra ankemotpartens side. Bs teori om årsaksforholdet fremsettes uten at ankemotparten navngis.

- (22) Det kan hevdes at den største del av reportasjen retter seg mot kommunens håndtering av problemene. Det er videre av betydning at reportasjen også inneholdt et intervju med ankemotparten, som uten å være navngitt går til frontalangrep på B/C, og et nøytralt intervju med en fagmann fra kommunen, D i bygnings- og reguleringsavdelingen, som ikke har noen endelig konklusjon på spørsmålet om årsaken til brønnforurensningen. Bs uttalelser balanseres således mot intervjuene med A og D. Gjennom de tre intervjuene har derfor ikke avisen fremsatt noen uforbeholdne eller alvorlige beskyldninger mot ankemotparten om konkrete faktiske forhold. Under ingen omstendighet rammes formidlingen av utsagnene av straffelovens § 247, og de kan følgelig ikke mortifiseres.
- (23) Dersom Høyesterett skulle komme til at de to utsagn inneholder beskyldninger som rammes av straffelovens § 247, anføres - under henvisning til EMDs praksis og Rt-2002-764 - at avisens formidling av disse i den aktuelle kontekst faller innenfor ytringsfriheten. Avisen har i en sak av allmenn interesse formidlet utsagnene « in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism », og i så fall er det etter EMDs praksis ikke grunnlag for mortifikasjon.
- (24) De ankende parter har nedlagt slik påstand:
- « Prinsipalt:
De ankende parter frifinnes.
 - Subsidiært:
Borgarting lagmannsretts dom oppheves.
 - I begge tilfelle:
De ankende parter tilkjennes saksomkostninger for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett. »
- (25) *Ankemotparten - A* - har i korte trekk gjort gjeldende:
- (26) I denne saken står likeverdige menneskerettigheter mot hverandre: Retten til vern av ære, omdømme, privatliv og hjem på den ene side og ytringsfriheten på den annen side. De førstnevnte rettigheter nyter vern i EMK artikkel 8 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 17, mens de sistnevnte er vernet i EMK artikkel 10 og SP artikkel 19. Det må følgelig skje en avveining av motstående hensyn i den enkelte sak, og det får en særlig betydning at ankemotparten er en privatperson - en som ikke har søkt offentlig oppmerksomhet. Her skiller denne saken seg fra en rekke andre, for eksempel Rt-2002-764 . En frifinnelse av avisen vil innebære en krenkelse av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17.
- (27) Ved tolkningen av de to utsagn er det avgjørende hvordan den jevne avisleser oppfatter disse. Dette er slått fast både av Høyesterett og av EMD en rekke ganger. Det er ikke tvilsomt at den jevne leser vil oppfatte Bs uttalelser som en beskyldning mot A personlig - om at hun er ansvarlig for en straffbar forurensning av andres drikkevann, i det minste en uaktsom overtredelse av forurensningslovens § 78. Det er derfor klart at de omstridte utsagn er egnet til å skade As omdømme og innebærer en objektiv overtredelse av straffelovens § 247.
- (28) Ved rettsstridsvurderingen, som svarer til nødvendighetsvurderingen etter EMK artikkel 10 nr. 2, er det viktig å ha for øye at A er en fullt ut privat person, som etter EMDs praksis skal måtte finne seg i mindre enn for eksempel politikere, og at beskyldningene mot henne er « factual statements » - faktaytringer, som det vanligvis kreves bevismessig belegg for. I denne sak

foreligger ingen offentlig rapport som avisen har støttet seg til, og som kunne medføre fritak fra kravet om bevis for en faktaytring, jf. EMDs dom i saken Bladet Tromsø og Stensaas mot Norge, 20. mai 1999 (EMD-1993-21980), avsnitt 68.

- (29) Det finnes - så vidt vites - ingen tilfeller i norsk praksis eller EMDs praksis der pressen er blitt frifunnet for usanne faktabeskyldninger mot privatpersoner. Det er meget strenge krav til aktsomhet som gjelder her. Akershus Amtstidende visste at det ikke kunne bevises at ankemotpartens eiendom var forurensningskilden. Kommunens ekspert kunne ikke gi noen forklaring på hvor bakteriene stammet fra. Avisen undersøkte ikke dette nærmere. En undersøkelse ville utelukket A. Hun brukte ikke hytta da bakterieprøvene ble tatt. Avisen har ikke oppfylt det strenge profesjonskrav som gjelder på dette området. Det er også skjerpene at avisen, riktignok uten å nevne navn, identifiserer eieren for noenlunde orienterte lesere.
- (30) Denne saken dreier seg ikke om en ren formidling av andres ytringer. Utsagn nr. 2 synes å være avisens egen utlegning av Bs og Cs oppfatning. Det er ingen nevneverdig forskjell på norsk rett og EMK når det gjelder bedømmelsen av formidlerens ansvar: Som hovedregel har formidleren av injurier det samme ansvar som den opprinnelige yrter.
- (31) Den aktuelle reportasje hadde ingen allmenn interesse for så vidt den omhandlet As mulige rolle. En slik interesse er en nødvendig forutsetning for at formidleren skal kunne gå fri på grunn av manglende rettsstrid.
- (32) Kravet til balanse er heller ikke tilfredsstillt. Avisen visste at en heftelse om at hytta bare skulle brukes til fritidsformål, var slettet da reportasjen ble laget, men dette nevnes ikke.
- (33) Formen på oppslaget er ikke uten betydning. Det var et sårende tema, hvor en lærer beskyldes for å gjøre barn syke, og oppslaget var enormt.
- (34) Oppreisningskravet følger av det som er anført, og beløpene er de samme som ble tilkjent i lagmannsretten.
- (35) Ankemotparten har lagt ned slik påstand:
« 1. Anken forkastes.
2. De ankende parter dømmes in solidum til å betale As saksomkostninger for Høyesterett med tillegg av lovens rente fra forfall og til betaling skjer. »
- (36) *Jeg er kommet til at anken fører frem og at de ankende parter må frifinnes.*
- (37) Den første terskel som må overskrides før mortifikasjon kan komme på tale, er at det foreligger en beskyldning som innebærer en objektiv overtredelse av straffelovens § 247. I denne sak er det spørsmål om de to utsagn som kreves mortifisert, var egnet til å skade As « gode navn og rykte », med andre ord hennes moralske eller sosiale omdømme. For å kunne besvare spørsmålet, må utsagnene tolkes. Den tolkning lagmannsretten har foretatt, er en del av rettsanvendelsen, som Høyesterett kan prøve, se Rt-2002-764 og Rt-1988-109 .
- (38) Etter tradisjonell norsk rett må tolkningen ikke begrense seg til en isolert bedømmelse av de omstridte utsagn, men disse må sees i sammenheng med øvrige og tilknyttede uttalelser og oppslag i for eksempel en avisreportasje, se for eksempel Rt-1978-1498 på side 1500 og Rt-1987-1058 på side 1068 . Jeg ser det slik at denne metode i prinsippet ikke skiller seg fra den som EMD anvender ved bedømmelsen av om en beskyldning er vernet av ytringsfriheten i artikkel 10, og som er fulgt i Rt-2002-764 ved en tilsvarende bedømmelse, der beskyldningens grovhet vil være ett av flere momenter av betydning, og hvor grovheten må klarlegges ved tolkning av de aktuelle utsagn.

- (39) Med dette som rettesnor går jeg så over til en tolkning av de to utsagn som kreves mortifisert i denne sak. Det avgjørende er hvordan den jevne avisleser oppfatter utsagnene i lys av reportasjen som helhet. Det er av de ankende parter pekt på at reportasjen ikke inneholder As navn. Men dette har etter min mening ikke betydning når det av reportasjen fremgår hvilken eiendom forurensningen stammer fra, og at eieren - den nyinnflyttede - er en kvinne, idet eieren omtales som « hun ». For de lokalkjente, og for de øvrige naboeiendommer i strøket, vil A enkelt kunne identifiseres.
- (40) Når det så gjelder de omstridte utsagn, er jeg enig i lagmannsrettens innledende bemerkning, som en samlet rett står bak:
- « Utsagnene som kreves mortifisert gjelder etter ordlyden utelukkende oppfatninger om kilden til forurensningen av brønnvannet til familien B/C, d.v.s. hvor tarmbakteriene kom fra. Isolert sett inneholder utsagnene etter lagmannsrettens oppfatning ikke beskyldninger om As opptreden eller lignende. De kan isolert sett ikke tolkes som beskyldninger om klanderverdige forhold. »
- (41) Det dreier seg her utelukkende om oppfatninger om årsaken til forurensningen, som plasseres hos « øvre naboeiendom ». Når lagmannsrettens flertall - under tvil - kommer til at de to utsagn må tolkes som beskyldninger mot A, er det på bakgrunn av det utdypende intervjuet med B. Slik jeg forstår lagmannsrettens dom, er det særlig følgende uttalelse fra B - sitert i dommen - som har betydning for flertallets konklusjon:
- « Kopier av brev B/C har tatt vare på i en samleperm, viser at bygnings- og reguleringsavdelingen gang på gang har bedt hyttenaboen utbedre utslippene. »
- (42) Men som lagmannsrettens mindretall påpeker, er ikke dette utsagnet krevet mortifisert. Jeg kan heller ikke se at det forhold som her tas opp, med rimelighet kan innfortolkes i de utsagnene som kreves mortifisert. Vurderingen av mortifikasjonskravet må knyttes til de utsagnene som mortifikasjonskravet gjelder, jf. Rt-2002-764 på side 775 . På denne bakgrunn mener jeg at avisen må frifinnes for mortifikasjonskravet.
- (43) Jeg kan - slik denne saken ligger an - heller ikke se at det er grunnlag for å opprettholde domfellelsen når det gjelder oppreisningskravet. Et krav på oppreisning kan riktignok være begrunnet i en artikkel eller en reportasje som sådan, og det trenger ikke være knyttet til utsagn som kreves mortifisert. Jeg er imidlertid kommet til at dette ikke er situasjonen i denne saken. Også oppreisningskravet har - slik jeg ser det - vært knyttet til og begrunnet i de utsagnene som kreves mortifisert.
- (44) Anken har ført frem, og saksomkostningsspørsmålet skal avgjøres etter tvistemålslovens regler, jf. straffeprosesslovens § 440. A har tapt saken fullstendig og skulle etter hovedregelen i tvistemålslovens § 172 første ledd, jf. § 180 annet ledd erstatte motparten dennes saksomkostninger. Saken har ikke vært uten tvilsmomenter, og etter omstendighetene finner jeg at hver av partene bør bære sine omkostninger for alle instanser, jf. § 172 annet ledd.
- (45) Jeg stemmer for denne dom:
1. Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret frifinnes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.
- (46) Dommer **Bruzelius**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

- (47) Kst. dommer **Zimmer:** Likeså.
- (48) Dommer **Støle:** Likeså.
- (49) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (50) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

- 1. Akershus Amtstidende AS, Line Kaspersen og Terje Lundefaret frifinnes.*
- 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.*